

ПАНОРАМА ЖИТТЯ У ЛИСТАХ

Микола ДМИТРЕНКО

Доктор філологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник

Інституту мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
вул. Микільсько-Слобідська, 2-Б, 02002, м. Київ, Україна

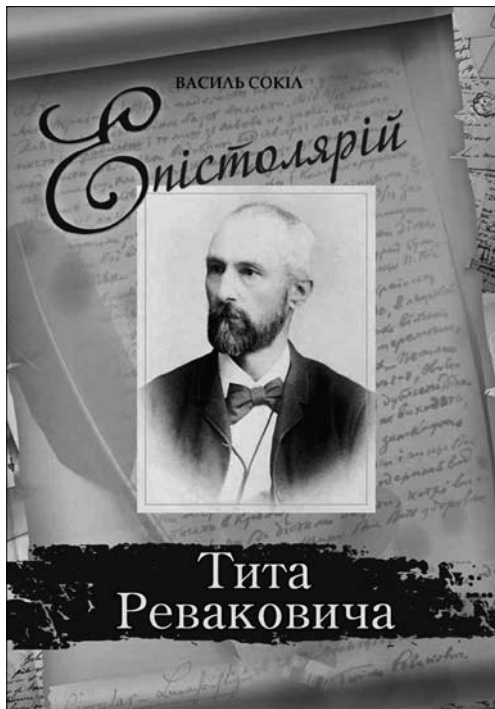
**Сокил В. Епістолярій Тита Реваковича.
Львів, 2019. 774 с.**

Епістолярний жанр, який був дуже популярний у минулому, сьогодні витісняється так званими сучасними технологіями — електронними повідомленнями в комп'ютерах, телефонах тощо. Однак вони скупі, написані нашвидкуруч та, головне, подані «без душі». У ХІХ—ХХ століттях епістолярна література мала неабияке історико-культурне значення. Чого лише варте листування Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Драгоманова та багатьох інших. Це була своєрідна «лабораторія» змісту й форми. Зауважимо, що лист виник і набув сенсу ще в античності, який поступово перетворювався на особливий вид мистецтва слова. Відповідно до функціонального призначення епістолярій змінював і свої стильові норми. Вийшовши за межі побутового мовлення, він став важливим історико-художнім документом. Це розумів свого часу і Тит Ревакович — відомий правник, громадсько-культурний і релігійний діяч, який надзвичайно скрупульозно ставився до написання своїх листів та ретельно зберігав «чужі» — від кореспондентів, подавав до них коментарі з надією опублікувати їх. Та не встиг... І ось тільки через 100 років вони побачили світ у підготовці його земляка Василя Сокола. Це унікальне видання, яке за науковими принципами й підходами заслуговує найвищої оцінки.

Відкривається пропонована книга присвятою — у століття пам'яті Тита Реваковича. Її одразу ж на другій сторінці — надмогильне зображення його пам'ятника у Львові на Личаківському цвинтарі, встановлене в 2018 році з ініціативи В. Сокола та за сприяння місцевої влади. Тим самим сповнено благородний християнський та культурно-громадянський учинок.

В антології представлено в повному обсязі листи Т. Реваковича і кореспондентів до нього. За часом вони охоплюють майже 50 років, а число адресантів сягає далеко за півтори сотні. Кореспондентське коло дуже різноманітне: письменники, науковці, юристи, вчителі, громадсько-політичні діячі, вояки та найбільше священнослужителі. У листах відображена ціла епоха боротьби та поступу до незалежності України.

Таким борцем, «вірним сином України», вважав себе сам Т. Ревакович. До слова, зацитований підпис зберігся в його листі з 1918 року до племінника Івана Боберського — професора, голови спортивного товариства «Сокил-Батько», члена Бойової Управи Українських Січових Стрільців. Він дуже про-

мовистий, і В. Сокіл узяв його в заголовок вступної статті. В ній автор знайомить читача з великою родиною Реваковичів, дитячими роками Тита, які він провів у Волосянці на Сколівщині. З неї довідемося про його навчання в гімназії, університеті, про військову службу, а також про суддівську працю на Буковині, Підбужжі біля Дрогобича та Львові. Перебуваючи в різних місцях, формувалося коло його товаришів, друзів, колег чи просто знайомих, з якими він спілкувався, дискутував, інколи інформація переносилася в листи. Так, одним з перших адресатів ще в 1871 році став письменник і священник Микола Устиянович, який тривалий час був парохом у Славську.

Яскравий період у житті Т. Реваковича, коли він після короточасної роботи в Самборі переїхав до містечка Садагори (зараз воно злилося з Чернівцями). Тут він знайшов свою особисту долю, одружившись зі Стефанією Пірожек. На Буковині народилися донечки Ольга, яку о. Євген Гузар назвав у листі «цвіточка маленька, котра колись має принести для нашої нарідні ниви немалу користь», а також Наталя. Саме тут утверджувалася україноцентрична позиція Т. Реваковича, зблизившись з гуртом українських патріотів — Іваном Попелем, Іваном Тимінським, Володимиром Ясеницьким, Сидором Воробкевичем, Степаном Смаль-Стоцьким та іншими.

Отримавши у березні 1886 року посаду повітового судді в Підбужжі, Т. Ревакович ще з більшою наполегливістю продовжував політичну та культурно-просвітницьку діяльність. Він особисто брав участь у виборах до сейму 1889 року, активно співпрацював з багатьма, особливо з Олександром Барвінським — істориком, педагогом, громадсько-культурним діячем. Між ними зав'язалися дружні стосунки, представлені тут у найповнішому взаємному листуванні (99 позицій). У ньому йдеться про найрізноманітніші питання, починаючи від особистих, родинних і завершуючи суспільно-політичними.

Ключовим кореспондентом того періоду став Олександр Кониський — письменник, літературний критик, публіцист, культурно-громадський діяч. Він з Т. Реваковичем були близькі за духом: щиро любили Україну, дбали про її добробут, особливо духовне збагачення та єднання всіх українців. У листах з'ясовувалися літературні, просвітницькі, політичні проблеми. Наскільки теплішали їхні зв'язки, можна простежити впродовж листування, хоча б узяти форму звертання — початково «добродію» аж до «любий і дорогий друже мій». На запрошення Т. Реваковича О. Кониський побував і в Підбужжі, і у Волосянці. Автор знаменитого гімну «Боже великий, єдиний» з пієтетом відгукнувся про батька — священника Івана Реваковича, отримавши велике задоволення від спілкування з ним, милування краєвидами Волосянки.

Найпліднішим виявився львівський період його життя (з 1899 року), коли він отримав посаду судового надрадника та міг безпосередньо контактувати з багатьма відомими людьми, брати участь у засіданнях різних товариств. Він був на аудієнції в митрополита Андрея Шептицького, зустрічався з о. Євгеном Гузарем, Кирилом Студинським, Іваном Франком, В. Гнатюком та іншими. Коли сформувався у Львові товариство святого Рафаїла для охорони емігрантів з Галичини та Буковини, Т. Ревакович очолив його. Воно мало на меті допомагати переселенцям, підтримувати з ними зв'язки. Він надавав юридичні послуги, підтримував фінансово, особливо дбав про просвітницьку роботу. Завдяки його старанням на іншому континенті найбільше американському) будувалися українські церкви, школи. У книзі подано унікальне листування зі священниками-місіонерами — Климом Бжуховським, Никоном Роздольським,

Кирилом Сімківим, Маркіяном Шкирпаном, Миронем Хмільевським.

Коли Львів у 1914 році окупували російські війська, Т. Ревакович, відчуваючи небезпеку за свою національну позицію, змушений емігрувати в Мораву (Чехія), де прожив чотири роки. Але й там він намагався бути корисним для України, налагодивши зв'язки з пораненими українськими вояками, які перебували в шпиталях на лікуванні. Для них пересилали українські газети, журнали, які вони читали, отримували газети, журнали, які вони читали, отримували різні новини. Про це свідчить листування з Іваном Жолобайлом, Михайлом Заверухою, Григорієм Ковчем, Онуфрієм Лащуком та іншими. З листа М. Заверухи до нього 9 грудня 1917 року дізнаємося про повернення Т. Реваковича до Львова. Тут він продовжував своє громадсько-політичне життя, цікавився важливими подіями, які відбували-

ся в місті. Так, 27 жовтня 1918 року Т. Ревакович відвідав у Національному музеї виставку художніх творів і світлин з історії Легіону Січових Стрільців, яку організував його племінник Іван Боберський. Та майже за рік його не стало, він помер на святу Покрову 14 жовтня 1919 року. Однак листи зберіг. Він хотів їх видати, про що свідчать складені списки різних кореспондентів до нього. В. Сокіл опублікував 822 листи. До заслуг автора належить те, що він підготував біографи кореспондентів — своєрідну енциклопедію. Тепер читач отримав усе необхідне: відомості про життя і діяльність Т. Реваковича, антологію листів та інформацію про тих, хто з ним листовно спілкувався. Неоціненна праця, щось подібного сьогодні важко знайти, а коли додати, що рукописні листи-автографи здобуті в архівах — то й поготів. Таку грандіозну роботу міг виконати тільки подвижник.